

ODNOS FEMINIZMA I ANARHIZMA U RADOVIMA EMME GOLDMAN

Baleta, Deni

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:443917>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA FILOZOFIJU
Ak. god. 2019./2020.

Deni Baleta

Odnos feminizma i anarhizma u radovima Emme Goldman

Završni rad

Mentor: dr. sc. Marita Brčić Kuljiš, izv. prof

Split, rujan 2020.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Anarhizam.....	2
3. Feminizam	5
4. Feminizam u okviru anarhizma.....	8
5. Odnos feminizma i anarhizma u radovima Emme Goldman.....	9
5.1. Važni trenuci Emmine biografije	9
5.2. Doprinosi anarhističkoj i feminističkoj misli	11
5.2.1 Žensko pravo glasa	13
5.2.2 Ženska emancipacija	15
5.2.3 Odnos braka i ljubavi.....	17
5.2.4 Trgovina ženskim tijelom	18
6. Zaključak	20
7. Literatura.....	21
8. Odnos feminizma i anarhizma u radovima Emme Goldman.....	22
9. The relationship between feminism and anarchism in the works of Emma Goldman	23

1. Uvod

Već u samom naslovu ovog završnog rada dolazi do potrebe za definiranjem dvaju pojmova – feminizma i anarhizma. Takva potreba javlja se zbog činjenice da na prvi pogled ta dva pojma nisu toliko povezana, ali već kada uzmemo u obzir ključne riječi koje vezujemo uz oba pojma, shvaćamo da ih muče ista pitanja, da se zalažu za iste ideje, da nepokolebljivo odbijaju prihvaćati dano, da imaju potrebu istraživati, sumnjati i suprotstavljati. Najviše ih povezuje pojam revolucije. O pojmu revolucije u ovom će završnom radu mnogo toga biti rečeno kroz mnogo različitih perspektiva. Ipak, najvažnija od svih revolucija jest revolucija duha kojoj je sve svoje radove posvetila feministica i anarhistica Emma Goldman. Kroz radove Emme Goldman pojmovi feminizma i anarhije ne samo da se povezuje, već možemo reći da se stapaju u jedan pojam. Prvi dio ovog rada predstavlja uvod u pojam anarhije: osnovne definicije, predstavnici i njihove najvažnije misli. Drugi dio rada na isti će način biti posvećen pojmu feminizma. U trećem dijelu rada bit će pokazano kako se ta dva pojma odnose jedan naspram drugog, što zapravo znače kada se nađu u istom kontekstu, kako se primjenjuju i na što utječu. Četvrti dio rada bit će posvećen Emmi Goldman i njenim osnovnim tezama o braku, obitelji, ulozi žena u društvenim konvencijama... Ovaj dio objašnjava Emmina anarhistička stajališta o brojnim temama koje su aktualne i dan danas. Svaki od ovih problema ili se zrcali i u današnjem društvu ili je njegov rezultat današnje društvo. Cilj je iznijeti i obrazložiti važne misli, dokazati njihovu suvremenost i prilagoditi ih različitim društvenim situacijama.

2. Anarhizam

Riječ „anarhija“ potječe od grčke riječi *anarkhia*, koja znači bezvlađe (stanje bez vlasti ili vladara). Ta riječ obično je korištena u depreciativnom značenju od 1840. godine, kada ju je prihvatio Pierre-Joseph Proudhon s namjerom da opiše svoju političku i društvenu ideologiju. Proudhon je dokazivao da je organizacija bez vlasti moguća i poželjna. Prvo pitanje koje se nameće jest zašto se uopće težilo za pojmom nečega kao što je anarhija. Odgovor leži u državnim moćnicima koji često puta ne biraju postupke kako bi došli na vlast i kako bi tu istu vlast i zadržali. Često se koriste nasiljem, zastrašivanjem, oružjem i svim ostalim neliberalnim i dehumanim postupcima. Anarhisti su smatrali da je država neprijatelj jer štiti povlastice moćnika. »Temeljna je odrednica vladavine nepravda« (Goldman 2001: 50). Žrtve su uvijek bili „mali“ i nedužni ljudi, a imati vlast često puta je značilo ne birati sredstvo za postizanje ciljeva. Anarhisti tako smatraju da bogataši na siromašne gledaju kao na robu. Što se tiče političkih prava, po njihovoj teoriji pravo glasa najčešće znači imati priliku biti kažnjen, a bivati u zajednici znači bivati po načelima grupe. Međutim, što kada ljudi žele biti individue; kada žele promjene; kada dođe vrijeme za revoluciju? Upravo u takvim uvjetima, smatraju teoretičari anarhizma, dolazi do potrebe za definiranjem pojma anarhije. Uz anarhiju nužno se veže i pojam direktne akcije. Voltairine de Cleyre definira je sljedećim riječima:

Svaka je osoba koja je ikad imala plan nešto poduzet, bilo što, pa je to i poduzela, ili osoba koja je iznijela svoj plan drugima, i pridobila ih za suradnju, a da se nije obratila izvanjskim vlastima s molbom da to učine umjesto njih, zapravo je provela čin direktne akcije. Svi kooperativni eksperimenti u biti su direktna akcija (De Cleyre 2011:11)

De Cleyre kaže da je pobornik direktne akcije svaka osoba koja ima pravo zagovarati je. Navedena autorica iznosi klasične anarhističke argumente protiv države koji su vidljivi i u sljedećem citatu:

Ja zapravo kažem da oni pravi pristalice nenasilnog otpora mogu vjerovati samo u direktnu akciju, nikad u političku akciju. Jer je osnova svake političke akcije prisila; čak i kad država čini dobre stvari, ona na kraju počiva na kundaku, puški ili zatvoru, da bi ih imala moći provesti (De Cleyre 2011:11)

Upravo iz razloga što je direktna akcija jedina neprisilna opcija koja ima mogućnost donijeti promjenu na temelju naših osobnih uvjerenja, teoretičari povezuju anarhizam i direktnu akciju. Direktna akcija stoga utječe na nastanak želje za definiranjem anarhizma jer u

direktnoj akciji pojedinac slobodno i nepristrano reagira na nešto što bi trebao podnositi. Postoje brojne teorije anarhizma, a sve teže istom cilju. Sve teže tome da ljudi postanu dovoljno samosvjesni da im ne trebaju zakoni. Bitno je naglasiti četiri velika mislioca i pisca koja nužno povezujemo s anarhizmom. Prvi je William Godwin, koji je u djelu *O političkoj pravdi*, objavljenom 1793., obrazložio anarhističko protivljenje vlastima, zakonima, vlasništvu, te institucijama države. Drugi je Pierre-Joseph Proudhon, francuski propagandist i čovjek koji je prvi sebe nazivao anarhistom. Proslavio se 1840. godine zahvaljujući spisu u kojem je tvrdio da je „vlasništvo krađa“, ali i da je „vlasništvo sloboda“. Nije vidio proturječnost između te dvije teze. Naime, smatrao je da se prva svakako odnosi na zemljoposjednike i kapitaliste čije vlasništvo proizlazi iz osvajanja ili eksploatacije, a moguća je jedino uz pomoć države, njenih imovinskih zakona, policije i vojske. Druga bi se teza, smatrao je, mogla primijeniti na seljakovu ili zanatlijinu obitelj koja ima očigledno pravo na posjedovanje doma, odnosno zemlje koju može obrađivati, kao i alata za rad, ali ne i na prisvajanje ili kontrolu kuća, zemlje ili izvora prihoda drugih ljudi. Treći mislioc kojeg povezujemo s anarhizmom je ruski revolucionar Mihail Bakunjin. Zaslužno je čuven po svojim raspravama s Marxom u okviru *Prve internacionale* sedamdesetih godina 19. stoljeća. Predvidio je ishod marksističkih diktatura u 20. stoljeću. Tvrdio je da je sloboda bez socijalizma povlastica i nepravda, ali i da je socijalizam bez slobode ropstvo i brutalnost. Posljednji od tih ključnih mislioca bio je Pjotr Kropotkin, također Rus aristokratskog porijekla. *Osvajanje kruha* (1892.) bio je njegov udžbenik o samoorganiziranju društva koje je prošlo kroz revoluciju. Djelo *Uzajamna pomoć* (1902.) napisao je kao kritiku pogrešnih tumačenja darvinizma koja su opravdavala natjecateljski kapitalizam. U njemu je, kao rezultat promatranja životinjskih i ljudskih zajednica, dokazivao da je unutar pojedinih vrsta natjecanje daleko manje važno od suradnje, koja je ipak preduvjet za opstanak. *Polja, tvornice i radionice* Kropotkinova je rasprava o humanizaciji rada koja se trebala izvršiti putem ujedinjenja poljoprivrede i industrije, umnog i fizičkog rada, kao i intelektualnog i zanatskog obrazovanja (Ward 2004).

Anarhisti su isticali da postoji bitna razlika između društva i države. Slično razmišlja i filozof Martin Buber koji razlikuje dva načela ljudskog ponašanja: političko i društveno. Smatrao je da su obilježja političkog načela moć, autoritet, hijerarhija i dominacija, dok su obilježja društvenog načela sve spontana ljudska djelovanja izgrađena oko zajedničke potrebe ili zajedničkog interesa. Iz ovakvog razlikovanja postaje jasnija podloga anarhističke borbe

protiv države. Anarhisti smatraju da nam država krade dostojanstvo i pretvara nas u krvnike i ratnike koji su prisiljeni preživljavati (Ward 2004).

Svojom definicijom anarhizma De Cleyre pomiče granice definiranja pojmova čiju serviranu definiciju prihvaćamo ne razmišljajući. Njena poetična definicija anarhizma glasi ovako:

Ah, jedanput nepokolebljivo stati na rub toga mračnoga zaljeva strasti i želja, jedanput konačno usmjeriti hrabar, izravan pogled u to vulkansko Ja, jedanput, i toga jedanput, toga jedanput zauvijek, odbaciti zapovijed da se krije i pobjegne od znanja o tom ponoru – ne, usuditi se i siktati i ključati ako treba, i svijati se i drhtati od njegove snage... s poštovanjem ustuknuti pred branom najpriprostijega, najbeznadnijega stvorenja, čak i pred najponiženijim zločincem, jer čovjek poznaje beznačajnost i zločinca u sebi – poštediti svake osude (koliko još suđenja i kazni) jer čovjek poznaje materijal od kojega je stvoren i ne uzmiče ni pred čim jer sve je u njemu – to bi vam anarhizam trebao značiti (De Cleyre 2011:59)

Ova definicija donosi toliku vjeru u čovjeka i njegovu 'čovječnost'. Prepoznaje važnost ropstva zvanog *zločinac u sebi*. Pokazuje da biti zločinac ne znači biti nužno iza rešetaka. Pokazuje koliko je važno otkrivati i razumijevati, ne samo prihvaćati i trpjeti.

3. Feminizam

Feminizam je drugo ime za zahtjeve žena da imaju sva prava kao ljudska bića (Watkins, Rueda, Rodriguez 2002: 3). Kritika feminizma često nastaje i kao posljedica pogrešne interpretacije po kojoj se feminizam smatra pokretom koji zahtijeva superiornost žena nad muškarcima. To zapravo nije cilj feminizma. Feminizam se zalaže za jednakost muškaraca i žena. Osim toga, feminizam ustaje protiv podjele rada jer smatra kako muškarci upravljaju javnom sferom dok žene obavljaju kućanske poslove. Takva podjela dovodi do nejednakosti jer su kućanski poslovi neplaćeni i podcijenjeni. Nadalje, feminizam ustaje i protiv podređenog položaja žena općenito navodeći kako mnoštvo talentiranih i zaslužnih žena nikada nije bilo ni spomenuto kroz povijest samo zato jer su bile žene.

Feminizam počinje kada se žene počnu *svjesno, masovno i djelotvorno organizirati radi poboljšanja svoga položaja* (Watkins, Rueda, Rodriguez 2002: 4). Do 18. stoljeća društva su bila zasnovana na feudalnom sustavu. Takav sustav podrazumijevao je rad nedaleko od kuće, muškarci i žene uglavnom su radili zajedno, ali različite poslove i za različitu plaću. Razvojem gradova i širenjem manufakture počinje se razdvajati muški od ženskog rada, pri čemu je muški rad bio „stvaran“, a ženski „nevidljiv“ jer je obavljala prvenstveno kućanske poslove. Industrijalizacija je donijela pojam novih klasa pa se s njima rađa i sve veća želja za slobodom, a to je stvorilo preduvjete i za razvoj feminizma.

U to vrijeme, u Engleskoj, u patrijarhalnoj obitelji, odrastala je Mary Wollstonecraft. 1789. izbio je francuska revolucija, a 1792. godine Wollstonecraft je napisala knjigu *Obrana ženskih prava* u kojoj su, po prvi put, prosvjetiteljske zamisli primijenjene na položaj žena. Wollstonecraft je smatrala da je tiranija u kući ono što žene sputava da krenu u borbu za jednakost. *Nijekanje političkih prava, prava na obrazovanje i jednakog rada za žene bila je tiranija. A ženina novčana ovisnost o mužu bila je legalna prostitucija* (Watkins, Rueda, Rodriguez 2002: 16). Wollstonecraft je pokušala argumentirati tezu prema kojoj se muškarci i žene rađaju jednakima te da je *ženskost* izmišljotina koja služi kao podloga za tiraniju (Watkins, Rueda, Rodriguez 2002: 16). Tražila je uključivanje žena u javnu sferu te pravo na rad i obrazovanje. U toj borbi, Mary Wollstonecraft, naravno, nije bila sama. U listopadu 1789. sankilotkinje (prelje, švelje, sluškinje, trgovkinje, žene radnika) pobunile su se zbog oskudica hrane, a ostale građanke tražile su glasačko pravo za žene i pravo na najviše

građanske i vojne službe u novoj Republici. Pod žirondinskom¹ vlašću Skupština je donijela zakon o razvodu braka. Mnoge među prvim feministicama nastale su zajedno sa žirondinskom strankom. Jedna od njih je Olympe de Gouge koja je 1791. godine objavila *Deklaraciju o pravima žena* u kojoj je tražila jednaka prava pred zakonom, u pogledu pravnog statusa u državi i prava na obrazovanje.

Industrijska revolucija je u 19. stoljeću dovela do veće zaposlenosti žena, ali je rastao i broj neudanih žena srednje klase. Tim ženama bilo je uskraćeno pravo na obrazovanje i zanimanje te nisu imale građanska prava. Puna tri naraštaja britanskih feministica morat će se boriti prije nego žene dobiju osnovna građanska prava – pravo na obrazovanje, pravo na vlastitu zaradu i pravo glasa. Prvi naraštaj predstavljaju Barbara Leight Smith i Bessie Rayner Parkes. 1856. godine osnovale su odbor za peticiju kojim se tražilo donošenje zakona o vlasništvu udanih žena kojim bi žene dobile pravo na vlastitu imovinu i prihod. One su 1858. godine pokrenule *Englishwoman's Journal*, časopis koji se bavio pitanjima rada, obrazovanja, zakonskih prava žena i prava glasa. Druga se struja feminizma posebno bavila problemima seksualnosti i prostitucije. Josephine Buttler odbacivala je nametnutu reproduktivnu sudbinu žena. U SAD-u se razvio feminizam koji se zalagao za „društveno čistunstvo”. Utemeljen je na uvjerenju da su alkohol, nasilje i seksualna razuzdanost muška zla koja prijete ženama u obitelji. Smatralo se da su žene moralno nadmoćne jer muškarcima vladaju životinjski porivi. Tek 1918. godine žene starije od trideset godina dobile su pravo glasa. Bitna stavka u feminističkom pokretu jest Drugi svjetski rat (1939.-1945.) jer su muškarci odlazili u rat, a žene su obavljale njihove poslove. »Kada je rat završio, četiri od pet žena htjele su nastaviti raditi « (Watkins, Rueda, Rodriguez 2002: 97). U tom razdoblju feminizam postaje tiši, a rijetke autorice toga vremena progovaraju o pravima žena. »Simone de Beauvoir bila je 1950.-ih osamljen feministički glas« (Watkins, Rueda, Rodriguez 2002: 98). Simoneina knjiga *Drugi spol* (1949) govori o tom kako su muškarci stvorili predodžbu o ženama kao „drugima“, koje treba držati u podređenom položaju. Jedna od prvih akcija ženskih grupa za oslobođenje bio je prosvjed na godišnjem izboru za najljepšu Amerikanku. »Uzele su ovcu i (uz mnogo meketanja) stavile joj na glavu krunu najljepše. Postavile su i „kantu oslobođenja“, u koju se bacalo sve što simbolizira tlačenje žena« (Watkins, Rueda, Rodriguez 2002: 105). Tek 1973. godine Vrhovni sud donio je odluku prema kojoj žene imaju pravo na pobačaj.

---

¹ Francuski revolucionari bili su podijeljeni na radikalne jakobince, koji su htjeli svrgnuti monarhiju i na umjerene žirondince, koji su htjeli ustavnu monarhiju

Tri glavne tendencije u ženskom pokretu od 1970.-1979. su: radikalne feministkinje, socijalističke feministkinje i liberalne feministkinje. Radikalne feministkinje smatraju da je glavni krivac patrijarhat, socijalističke feministkinje smatraju da pravo oslobođenje nije moguće dok su moć i bogatstvo u rukama nekolicine malobrojnih i dok vlada njihova pohlepa za profitom dok liberalne feministkinje smatraju da sustav treba popraviti, a ne rušiti.

4. Feminizam u okviru anarhizma

Goldman definira anarhizam sljedećim riječima:

Tipičan bi se anarhist, dakle, mogao ovako definirati: čovjek zamjetljiv po duhu pobune u jednom ili u više njegovih oblika – oporbenosti, propitivanju, kritici, inovaciji – obdaren snažnom ljubavi za slobodu, egoističnu ili individualističnu, i opsjednut velikom znatiželjom, iskrenom željom da zna. Te su crte dopunjene moralnom osjetljivošću, dubokim osjećajem za pravdu, dubokim osjećajem za pravdu i prožete misionarskim žarom (Goldman 2001: 69)

Anarhistički dio čovjeka je onaj koji ga tjera da preispituje sve što je do sada uzimao zdravo za gotovo. Tjera ga da razmišlja o sebi; o svojoj ulozi u svijetu, u državi, u vlastitom životu. Prema Goldman, anarhizam tjera čovjeka misliti, istraživati, analizirati svaku tezu (2001: 44). S takvim mislima anarhisti pokreću revoluciju. Jedna od tih revolucija je i ona Emme Goldman o ženskoj emancipaciji kojoj će biti posvećen zaseban dio ovog rada. Bitno je naglasiti da anarhisti otvoreno i bez cenzure govore o seksualnosti. I to o ženskoj seksualnosti. Anarhizam shvaća sve ljudsko kao prirodno i normalno. Za njih osoba ima seksualnu energiju, želje i nagone. Ovdje se vidi povezanost anarhizma i feminizma. Upravo se među anarhistima razvio običaj „zajedničkog života“ muškarca i žene kao suprotnost braku kojem dozvolu daje crkva ili država. Danas su te veze gotovo isto tako česte kao i zakoniti brakovi, što je dovelo da je javna osuda, koja je nekada pratila nelegitimnost braka tijekom stoljeća, nestala. Tu je promjenu, naravno, ubrzala i farmaceutska revolucija, a pogotovo kontraceptivne pilule.

Vežu između seksualnosti i anarhizma posebno je analizirao fizičar, romanopisac, pjesnik i anarhist Alex Comfort. Njegova predavanja na sastancima Londonske anarhističke skupine kasnih četrdesetih godina su poslužila kao osnova za njegovu knjigu *Barbarstvo i seksualna sloboda*. Osim navedene knjige, Comfort je objavio i knjigu *Seksualno ponašanje u društvu*, kao i priručnike za seksualni život. U knjizi *Više uživanja: ljubavni priručnik za uživanja u seksu* (1973.), Comfort je prikazao anarhističko viđenje veze između seksualnosti i politike (Ward 2004). Comfort smatra kako se društvo toliko boji seksualne slobode jer ta sloboda podrazumijeva i slobodu u svim drugim aspektima života. Biti slobodan znači svjesno i samostalno upravljati vlastitim životom, a oslobađanje ženske seksualnosti je zapravo označavalo afirmaciju žene kao žene, koja više nije samo majka, sluškinja, radnica već i žena sa svojim nagonima i potrebama.

5. Odnos feminizma i anarhije u radovima Emme Goldman

Emma Goldman najbolje je povezala, uskladila i objasnila odnos feminizma i anarhije jer nije krenila od teze za koju je većina smatrala da je ključna u tom području. Ona je smatrala kako glasačko pravo, koje nije uspjelo osloboditi muškarce, vjerojatno neće osloboditi ni žene te da emancipacija mora doći od same žene. Ta se emancipacija, prema Goldman, sastojala u potvrdi žene kao osobe, a ne kao seksualne robe; pravu na odbijanje rađanja; oslobađanju straha od javnog mnijenja i javne osude; odbijanju da bude sluškinja Bogu, državi, društvu, obitelji... (Goldman, 2001). Goldman se na taj način suprostavlja svakom obliku autoriteta te svakom obliku vlasništva osobe nad osobom. Glasno je progovarala o svakom obliku ljudskog ropstva koje je pronalazila u braku, religiji i kapitalizmu (Goldman, 2001). Kao anarhistica i feministica borila se za jednakost popraćenu empatijom. Odnose u društvu i politici primjenjivala je na odnose u obitelji. Njena definicija anarhizma glasi ovako:

Anarhizam je jedina filozofija koja čovjeku daje njegovu samosvijest; što znači da Bog, država i društvo ne postoje, da njihova obećanja ne vrijede i isprazna su, jer se mogu ispuniti samo čovjekovim podređivanjem (Goldman 2001: 44)

Goldman je načela anarhizma primjenjivala u sferama ženske emancipacije, ženske seksualnosti i muško-ženskim odnosima.

5.1. Važni trenuci Emmine biografije

Emma Goldman rodila se 27. siječnja 1869. godine u ruskom selu Kovnu. Njeni roditelji bili su Židovi te je Goldman bila odgojena na konzervativan način. Već u najranijoj mladosti Goldman je shvatila definiciju tlačenja. Vidjela je kako kršćanski činovnici muče njena oca Židova, vidjela je zlostavljanje sluškinja, nepravdu i siromaštvo. Goldman je osjećala snažnu empatiju za sve silovane i odbačene djevojke. »A mala bi djevojčica, čije bi srce lupalo od suosjećanja, ukrala kovanice iz roditeljske ladice da bi ih potajice ugurala u ruke nesretnih žena« (Havel 1910). Studij ruskog jezika u Petrogradu povezo je Goldman s revolucionarnim studentima i revolucionarnim idejama. Njeni roditelji nisu se slagali s takvim svjetonazorom, dapače, smatrali su ga *fantastičnom utopijom* (Havel 1910) pa je ona zajedno sa starijom sestrom Helenom emigrirala u Ameriku gdje je sa sedamnaest godina postala tvornička radnica. Njeno radno iskustvo u Americi najbolje opisuje sljedeći citat:

Ali izrabljivanje djevojaka nije bilo samo ekonomske naravi; na jadne su najamnice njihovi predradnici i šefovi gledali kao na seksualnu robu. Ako bi djevojka odbila udvaranje svojih nadređenih, ubrzo bi se našla na ulici kao nepoželjan element u tvornici. Jer nikad nije manjkalo dobrovoljnih žrtava: ponuda je nadmašivala potražnju (Havel 1910: 17).

Teški uvjeti rada te loše tretiranje radnika dovelo je do velikog štrajka protiv čikaške kompanije *Harvester*, a koje je rezultiralo masakrom štrajkaša i ubojstvom radničkih vođa koje je uslijedilo nakon povijesne eksplozije bombe na Haymakerketu. Emma Goldman pratila je čikaško suđenje te nije mogla vjerovati da će vođe štrajka ubiti 11. studenog 1887. godine. O njenim stavovima i osjećajima svjedoči sljedeći citat:

Mislila je drukčije. Shvatila je da od vladajuće klase ne može očekivati ni trunka milosti, da između ruskog carizma i američke plutokracije nema razlike osim u imenu. Cijelo se njezino biće opiralo zločinu i svečano se zavjetovala da će se pridružiti redovima revolucionarnog proletarijata i svu svoju snagu posvetiti njegovu oslobođenju od robovanja novčarima (Havel 1910: 17).

Ovim masakrom nije bio ugušen američki radnički pokret; borba za osmosatni radni dan se i dalje nastavila. 1892. godine buknuo je veliki štrajk u Pittsburgu. Alexandar Berkan osuđen je na dvadeset i dvije godine zatvorske kazne zbog napada na jednog vlasnika tvornice, a policija je nastojala optužiti i Emmu Goldman koja je u to vrijeme već bila prepoznata kao predstavница anarhističkih ideja.

Kada su joj liječnici dijagnosticirali sušicu, preselila se u Rochester kod svojih roditelja no i dalje je bila aktivna. Kao govornica sudjelovala je u demonstracijama štrajkaša tekstilaca i nezaposlenih na Union Squareu u New Yorku. Tu je nastala njena slavna izjava: »Tražite posao. Ako vam ne daju posao, tražite kruh. Ako vam ne daju kruh, onda ga uzmite« (Havel, 2010). U listopadu 1893. godine osuđena je pod optužbom da je pozivala na pobunu. Proglasili su je krivom i osudili na godinu dana kazne na Blackwell`s islandu. Provodila je svoju kaznu radeći kao bolničarka u zatvorskoj bolnici. »S Blackwell`s Islanda otišla je u kolovozu 1894. godine kao žena stara dvadeset i pet godina, razvijena i zrela te intelektualno preobražena« (Havel 2010: 17).

Nakon što je predsjednik McKinleyja ubijen 1901. godine, započeo je progon Emme Goldman koja je već tada bila poznata kao najpoznatija anarhistica u zemlji. Nakon što su je zatvorili u Chicagu, Goldman postaje razočarana i posramljena za ikakve javne aktivnosti.

Dolazak Johna Turnera, engleskog anarhista, u Ameriku potaknuo je Goldman da prekine svoju povučenuost. Obzirom da su Turnera imigracijske vlasti osudile na deportaciju zbog zakona koji je zabranjivao anarhistima ulaz u zemlju (izglasan je nakon smrti McKinleyja) Goldman je organizirala prosvjede za njegovu obranu, a 1907. godine sudjelovala je kao delegat na drugom anarhističkom kongresu u Amsterdamu. Preostalu dvadeset i jednu godinu života Emma Goldman provela je izvan Amerike. Tokom tog razdoblja živjela je u Rusiji, Švedskoj, Njemačkoj, Francuskoj, Engleskoj, Španjolskoj i Kanadi. Godine lutanja i depresija 1931. godine rezultirale su autobiografijom *Živjeći svoj život*. Imala je šezdeset i sedam godina kada je izbio Španjolski građanski rat. 1939. godine Emma se seli u Kanadu, gdje je posljednje godine svog života posvetila osiguravanju političkog azila za žene i djecu izbjeglice iz Španjolske. Umrla je 14. svibnja 1940. godine.

5.2. Doprinosi anarhističkoj i feminističkoj misli

U svom eseju *Anarhizam, za šta se stvarno zalaže* (2001), Goldman objašnjava da se anarhizam opire svim hijerarhijskim odnosima. Anarhizam predstavlja individualnu slobodu i autonomiju. Goldman smatra da se hijerarhijska vlast odražava u državi, crkvi, kapitalu i patrijarhatu. Perović (2000) to objašnjava sljedećim riječima:

... državi koja propisuje zakone koji teže tome da ograniče individualne slobode, a provodi ih preko sudstva, policije i vojske i na taj način provodi i nasilje nad pojedincem i stvara društvo nepravde i nejednakosti; crkvi koja teži da dominira ljudskim umom i sprječava ljude da misle svojom glavom; kapitalu koji uskraćuje pravo čovjeka da zadovolji svoje potrebe i stvara uvjete da manjina dominira nad većinom i eksploatira je stvarajući društvo neravnopravnih građana; i patrijarhatu koji dovodi ženu u podređeni položaj u odnosu na muškarca i ograničava joj slobodni razvoj osobnosti (Perović 2000: 2)

Kao tvornička radnica, ruska emigrantkinja židovskog podrijetla, prihvatila je borbu američkih radnika protiv kapitala. Bila je duboko potresena sudskim procesom i izvršenom kaznom vješanja nad nevinim radnicima imigrantima i anarhistima u Chicagu 1886. godine (Perović 2000). Goldman je tada posvetila svoj život stvaranju boljeg društva: društva u

kojem vlada pravda, mir i sloboda. Jedna od bitnijih stavki u tom boljem društvu je i borba protiv mizoginije s kojom se suočavala cijeli svoj život.

Goldman izvor mizoginije vidi u patrijarhalnoj obitelji u kojoj dominantnu ulogu ima muškarac. Muškarac svoju dominaciju dokazuje na više razina, a svaka rezultira potlačenošću žene. Žena postaje plod muške mašte, služi njegovim potrebama i potvrdno klima glavom na svaku njegovu rečenicu. Pitanje ženske seksualnosti potpuno je zanemareno te je ono tabu tema svakog bračnog odnosa. Ženska se seksualnost svodi na rađanje djece, dok je muškarcima seksualnost svojstvena i opravdana.

Odnos prema ženama u društvu i radu najbolje je zabilježen u sljedećem citatu:

Goldman daje otkaz kada joj vlasnik, na njen zahtjev da joj se poveća plaća, jer ne može kupiti knjigu ili otići u kazalište, kaže da to radnice i ne trebaju raditi. Kada joj prijatelji anarhisti prebacuju da suviše voli ići na zabave i plesati i da to nije primjereno jednoj revolucionarki, ona im odgovara: „što će mi revolucija ako ne mogu plesati” (Perović 2000: 4).

U toj izjavi nalazi se srž cijele njene filozofije. Goldman vjeruje u pravo žene da radi ono što voli i što je ispunjava bez da osjeća krivicu. Njeni pogledi na žensko pitanje ostali su zabilježeni u pet eseja: *Ljubav i brak, Ljubomora, uzroci i mogući lijek, Tragedija ženske emancipacije, Žensko pravo glasa, Prodaja žena* (Perović 2000: 2).

Anarhisti su zastupali ideju slobodne ljubavi. »Prema Emmi, brak je ekonomska zajednica u koju žena unosi svoju slobodu i fizički izgled kao ulog« (Perović 2000: 5). Takav ugovor žena plaća svojim životom. To nije prostor u kojem žive dvoje ljudi koji se istinski vole, jer prava ljubav može opstati samo u slobodi. Prava ljubav nije ograničena zakonima crkve i države. Goldman poziva žene da se one same odreknu mizoginije koja im je u patrijarhalnom društvu nametnuta tako što će više cijeniti same sebe i postati osobe. Smatrala je da se emancipacija prvo mora odigrati u ženinoj duši i svijesti. Žene prvo moraju postati svjesne svog položaja i uzroka tog položaja, a onda same preuzeti odgovornost za mijenjanje svog života (Perović 2000)

5.2.1 Žensko pravo glasa

Goldman je smatrala kako žena neće ništa značajno postići glasačkim pravom jer nešto značajno može proizaći iz nje same, a ne na temelju nekog prava koje joj je dodijelio netko drugi. To nešto se može postići tako da se žena više ne promatra kao objekt tj roba, već kao osoba. Tako da, kako je već ranije navedeno, odbije služiti Bogu, državi, obitelji, zajednici. Ovdje se jasno vidi povezanost feminizma i anarhizma. Žena mora prestati slušati nadređene glasove koji joj govore kako treba živjeti svoj život; kome se treba pokoravati i u što treba vjerovati. Takvi glasovi dolaze iz više izvora, a jedan od njih je i religija o kojoj Goldman kaže sljedeće:

My religion," she laughingly repeated. "I was of the Hebrew faith when a girl—you know I am a Jewess—but now I am an atheist. No one has been able to prove either the inspiration of the Bible or the existence of a God to my satisfaction. I believe in no hereafter except the hereafter that is found by the physical matter existing in the human body. I think that lives again in some other form, and I don't think that anything once created over is lost—it goes on and on in first one shape, then another. There is no such thing as a soul—it is all the physical matter (Goldman 2016: 24).

U ovome citatu očituje se jasna mržnja, ne prema religiji, nego prema potrebi za vjerovanjem u nešto. Društvo uvijek treba nekoga ili nešto na što se može osloniti, nešto čemu se pripisati krivicu ako stvari krenu po zlu ili što će slaviti ako sve ispadne kako treba. Zbog toga se pokoravaju zajednici, religiji i zakonima. Njen stav o religiji zabilježen je i u sljedećem citatu:

Religija, područje ljudskog uma; vlasništvo, područje ljudskih potreba; vlada, područje upravljanja ljudima, predstavljaju uporište čovjekova ropstva i svih strahota koje ono nameće. Religija! Kako ona samo vlada ljudskim umom, kako ponižava i srozava njegovu dušu. Bog je sve, a čovjek je ništa, kaže religija. Ali iz toga je ničega Bog stvorio kraljevstvo tako despotsko, tako tiransko, tako okrutno, tako strašno tegobno da su svijetom od njegova postanka vladali samo mrak, suze i krv. Anarhizam podiže čovjeka na pobunu protiv toga crnog čudovišta. Slomite svoje umne okove, kaže anarhizam čovjeku, jer sve dok ne budete sami mislili i prosuđivali, nećete se osloboditi vlasti mraka, najveće prepreke svem napretku (Goldman 2001: 47)

U ovome citatu očituje se jasna mržnja prema degradiranju čovjeka. Sve u što vjerujemo, sve što prihvaćamo i sve za što glasamo proizlazi iz straha i nemoći. Žena se mora osloboditi straha od javnog mnijenja i javne osude. Mora prihvatiti kritiku, mnoštvo, buku i strah. Mora izaći iz okvira kolektiva i zajednice pod kojima se uvijek skrivala. Okviri koji su je gušili da bude ono što jest. Da bude slobodan pojedinac. U tome se sastoji emancipacija kakvoj Goldman teži. O tome svjedoči i sljedeći citat:

Samo će je to, a ne glasački listić, osloboditi, podariti joj snagu kakvu svijet još nije vidio, snagu da voli, ostvari mir, sklad; snagu božanske vatre, životodajnu snagu; snagu koja stvara slobodne muškarce i žene (Goldman 2001: 164).

Tom tezom želi naglasiti da su žene i bez glasačkog prava djelovale, stvarale i utjecale. Glasačka prava za nju ne bi trebala biti zanemarena stavka, ali svakako ne bi trebala biti presudna. Postoje ključniji faktori u procesu ženske emancipacije. Goldman smatra da žena mora imati jednako pravo glasa kao i muškarac, ali smatra da to ništa neće poboljšati.

»Trebamo li pretpostaviti da će se otrov, koji je već urođen politici, smanjiti, ako žene uđu u političku scenu?« (Goldman 2001: 155). Pitanje političke pokvarenosti nema nikakve veze sa spolom, već sa samim činom politike koji čovjeka pretvara u gladnu životinju koja ne bira sredstva. Takva politika prestat će jedino onda kada prestane politika uopće. Tu vidimo jasnu poveznicu feminizma i anarhizma. Goldman se zalaže za žensku djelatnost u politici, ona vjeruje da žena zaslužuje jednaka prava i mogućnosti kao i muškarac. No, ona ne vjeruje da žena ne može popraviti politiku jer sama postojanost politike podrazumijeva pojam pokvarenosti. Tako da je pravo glasa shvaćeno kao način obmanjivanja i skretanje pažnje od bitnijih problema. Tome svjedoči i sljedeći citat:

U svojoj slijepoj odanosti žena ne vidi ono što su umni ljudi spoznali još prije pedeset godina: da je pravo glasa zlo, da je samo pomoglo porobljavanju ljudi, da im je otvorilo oči da ne bi mogli vidjeti kako su vješto natjerano pokoravati se (Goldman 2001: 154)

5.2.2 Ženska emancipacija

Goldman kaže da bi emancipacija trebala omogućiti ženi da bude humana u najistinskijem smislu (2001: 65). Što je žena dobila emancipacijom? Jedan od odgovora jest pravo glasa. Ipak, nema nade da bi žena, čak ni sa svojim pravom glasa, ikad uspjela pročistiti politiku. Politika je puna pokvarenosti, korupcije, promišljanja, ulizivanja, taktika i odsustva ikakvog oblika empatije. Emancipacija je donijela ženi ekonomsku jednakost s muškarcem. Je li ta jednakost nužno pozitivna? Žena za pojedine poslove ne posjeduje iste predispozicije muškarac. Nema toliku fizičku snagu stoga se mora puno više potruditi, a samim time i iscrpiti. Žena za takav posao mora uložiti puno više truda nego muškarac, a kada dođe s posla očekuju je poslovi koji nisu plaćeni, a često ni cijenjeni. O ovakvoj vrsti emancipacije Goldman kaže sljedeće:

Emancipation has brought woman economic equality with man; that is, she can choose her own profession and trade, but as her past and present physical training have not equipped her with the necessary strength to compete with man, she is often compelled to exhaust all her energy, use up her vitality and strain every nerve in order to reach the market value (Goldman 2016: 29)

Nakon toga slijedi pitanje udaje jer neovisna žena nikako ne smije biti ovisna o svojim roditeljima, stoga se udaje i postaje ovisna o svome mužu. Prihvaća prvu bračnu ponudu, postaje sluga buduće obitelji, radi sve kako je muškarac ne bi ostavio... Moderna ženska emancipacija trudi se oduprijeti prethodnom poimanju istog pojma. Ona se boji da će joj ljubav oduzeti slobodu, da će je obitelj sputavati u karijeri, da će se ostvariti kao majka, ali ne i kao osoba... Takva žena okovana je vlastitim mislima, barijerama i normama. Pojam emancipacije razlikuje se iz godine u godinu. »Emancipacija je zapravo značila voditi lakomislen život požude i grijeha; bez obzira na društvo, vjeru i moral« (Goldman 2001: 168). Ponekad se od pretjerane želje za emancipacijom postiže protuefekt, pa se žena emancipira i od sebe same. Mnoge žene nikada nisu naučile definiciju oslobođenja. Nekad je tiranija koju samoj sebi zadajemo gora od one koju nam drugi zadaju. Goldman smatra da su najveće mane moderne emancipacije umjetna krutost i uskogrudna obzirnost. »Koliko je emancipiranih žena dovoljno hrabro priznati da ih glas ljubavi zove, da divlje lupa u njihovim grudima, zahtijeva od njih da ga čuju, zadovolje« (Goldman 2001: 171). Emancipiranost ne počinje od prava glasa, već od ženske duše. Žena će biti emancipirana kada shvati da voljeti ne znači trpjeti, biti majka ne znači prestati biti osoba, biti ljubavnica ne znači biti ropkinja.

U primjeru emancipacije jasno se vidi odnos feminizma i anarhizma: žena mora emancipirati od svega što je sputava da bude slobodan pojedinac. Mora se osloboditi svih zadanih normi i pravila koje joj društvo nalaže. Mora prestati tražiti utočište u zakonima i religiji. Društvo mora naučiti prihvaćati sve žene, a ne samo one koje su majke i vjernice.

5.2.3 Odnos braka i ljubavi

Goldman smatra da je brak u prvom redu ekonomski ugovor. Žena ga plaća svojim imenom, privatnošću, samopoštovanjem, samim svojim životom. Brak i ljubav ponekad nemaju ništa zajedničko. Neki su brakovi rezultat ljubavi samo zato što je nekolicini uspjelo posve nadržati konvencije. Većini ljudi je brak samo predstava, ali pristaju na njega kako bi ispunili normu. Posve je pogrešno da se ljubav može roditi u braku. Tako Danteov moto za pakao podjednako vrijedi i za brak: »Tko uđe nek se kani svake nade« (Goldman 2001: 176). Glavna razlika između ljubavi i braka je to što brak predstavlja norme, zakone, uvjete i zabrane, a ljubav predstavlja osjećaje, spontanost, iskrenost i otvorenost. Granice braka guše prostranost same ljubavi. U ovom primjeru također se može vidjeti bitna povezanost anarhizma i feminizma. Goldman smatra da mnoge žene stupaju u brak samo zato je im društvo tako nalaže. Žene smatraju da je brak cilj njihovog života. »Može li biti išta više ponižavajuće, više degradirajuće od doživotne blizine dvaju stranaca?« (Goldman 2001: 177). Takav brak stvara nesretnu djecu, obiteljsko nasilje, svađe, prevare... U pojmu braka potpuno je zanemarena ženska seksualnost. Brak, smatra Goldman, ponižava ženu na više razina, a jedna od njih je i seksualna jer se smatra da su muškarci po prirodi, seksualno bića, a žene ne. U braku žena prestaje biti žena i postaje sluškinja, majka i supruga. Žena je prisiljena ostati u nesretnom braku jer će u suprotnom biti predmet osude društva. Društvo ne prihvaća ostavljene žene. Žene stupaju u brak kako bi se zaštitile od društva, a nisu ni svjesne da su u braku najmanje zaštićene. »Brak je sinonim za kapitalizam jer »oduzima čovjeku prirodno pravo, priječi njegov razvoj, truje mu tijelo, drži ga u neznanju, u siromaštvu i ovisnosti, a onda utemeljuje dobrotvorne ustanove koje se bogate na posljednjoj mrvici ljudskoga poštovanja« (Goldman 2001: 180). U ovoj usporedbi braka i kapitalizma vidimo poveznicu anarhizma i feminizma jer se problemi javne sfere ocrtavaju u privatnoj. Prema Goldman, prava ljubav ne može opstati u uvjetima braka jer pravoj ljubavi ne trebaju uvjeti. Prava ljubav treba biti nestupana i slobodna, ili kako Goldman kaže, ljubav ne treba zaštitu; ona sama sebe štiti (Goldman 2001: 182). Ovaj dio najbolje je zaključiti citatom iz Emmine knjige *Anarchy and the sex questions* (2016) koji glasi ovako:

“Do you believe in marriage?” I asked. “I do not,” answered the fair little Anarchist, as promptly as before. “I believe that when two people love each other that no judge, minister, or court, or body of people, have anything to do with it. They themselves are the ones to determine the relations which they shall hold with one another. When that relation becomes irksome to either party, or one of the parties, then it can be as quietly terminated as it was formed” (Goldman 2016: 21)

Ljubav, a ne brak donosi promjene, revolucije i potpunu ispunjenost duha.

5.2.4 Trgovina ženskim tijelom

Brak je, smatra Goldman, jedan od načina trgovine ženskim tijelom jer je cilj mladih djevojaka udati se što prije. One su tada prisiljene prihvatiti prvu ponudu i predati se potpunom neznacu, što je prema Goldman nedopustivo. Što se tiče ženske seksualnosti, kako smo već naveli, Goldman smatra kako je mlado žensko tijelo neistraženo, a s druge strane žena koja je prije braka stupala u spolne odnose smatra se prljavom i bezvrijednom. Žena je tako prisiljena svoje tijelo predati normama, konvencijama i propisima. Goldman je posebnu pažnju posvetila i prostituciji u pravom smislu te riječi. Uzrok pronalazi u izrabljivanju jer djevojke misle: »zašto trošiti svoj život radom u praonici za nekoliko šilinga na tjedan, osamnaest sati na dan? « (Goldman 2001: 139). Industrijski sustav, gledajući iz te perspektive, siromašnoj ženi i ne ostavlja drugi izbor od prostitucije. Ekonomski uvjeti smatraju se najvitalnijim čimbenicima prostitucije. Žene se navikle da se njima upravlja, navikle se biti podređene i služiti muškarcima pa prostitucija nije neočekivan rezultat. Trgovina ženskim tijelom događa se na svim razinama. Žene se navikle raditi degradirajuće poslove. Navikle su ispunjavati želje muškaraca. U ovome primjeru također se vidi jasna poveznica anarhizma i feminizma. Naime, kapitalizam degradira radnike. Omalovažava rad, podcjenjuje ljudski život i trud. Radnici nemaju pravo glasa, njihovi zahtjevi su nevažeci. Što je sa ženama u takvom društvu? Goldman kaže sljedeće:

Sluškinja koju se tretira kao osobu koja radi dosadan posao i nikad nema pravo na vrijeme samo za sebe te je iscrpljena kapricima svoje gospodarice, može naći izlaz, poput tvorničke radnice ili prodavačice, samo u prostituciji (Goldman 2001: 142)

Podrijetlo prostitucije možemo primarno naći u vjerskom običaju i religiji – tipičan je primjer zabilježio Herodot (5.st. pr. Kr.) u hramu božice Ištar, babilonske Venere, kamo je svaka

žena, jedanput u svojem životu, morala doći i dati se prvome strancu koji baci kovanicu i njezino krilo, da bi tim činom iskazala poštovanje božici. Trgovina ženama ima toliko čvrste korijene i očitava se u naizgled “bezopasnim” situacijama. Tu se nameće i problem dvostrukih standarda jer društvo ne osuđuje muškarce koji dolaze prostitutkama. Pa se onda se opet vraćamo na poimanje seksualnosti kod muškaraca i kod žena; muškarcima je seksualnost opravdana, poželjna i svojstvena, dok se ženska seksualnost trebala skrivati. O tome svjedoči i sljedeći citat:

It is due to this ignorance that the entire life and nature of the girl is thwarted and crippled. We have long ago taken it as a self-evident fact that the boy may follow the call of the wild, that is to say that the boy may, as soon as his sex nature asserts itself, satisfy that nature, but our moralists are scandalized at the very thought that the nature of a girl should assert itself (Goldman 2016: 40)

Ženska seksualnost potrebna je samo onda kada treba rađati djecu, a poželjna je samo onda kada treba zadovoljiti potrebe muškarca. »Za moralista prostitucija nije toliko u činjenici da žena prodaje svoje tijelo, nego prije u činjenici da ga prodaje izvan braka« (Goldman 2001: 144). Prostitucija je još jedan primjer povezanosti feminizma i anarhizma. Prostitucija je društveni problem, a njegov najveći teret nosi upravo žena. Prostitucija je proizvod siromaštva, kapitalizma, nekolicine moćnika koji vladaju zajednicom te nebrige te iste zajednice. Trgovina ženskim tijelom događa se svakodnevno i to ponekad u situacijama koje su toliko učestale da ih više ni ne doživljavamo kao takve. Trgovina ženskim tijelom je rađanje djece kada žena nije spremna postati majka, pristajati na spolne odnose samo zato jer ih muškarac zahtijeva, nemati pravo na izbor... Prostitucija je rezultat ignoriranja društva u trenutku kada je ženi potrebno razumijevanje.

6. Zaključak

Ovakva tema donosi niz zaključaka. Jedan od njih jest činjenica da je anarhija savršena utopija koja toliko vjeruje u ljude i ljudski razum. Vjeruje da smo kao bića toliko napredni i samosvjesni da nam ne trebaju nikakvi zakoni. Ideju anarhije možemo usporediti s idejom noža: izmišljena da pomogne ljudima, ali lako može ozlijediti ako se nađe u krivim rukama. Pojam feminizma je čvrsto vjerovanje u svaki oblik jednakosti. Je li jednakost uvijek pozitivna? Jednakost je pozitivna jedino u slučajevima u kojim je popraćena empatijom, a ideju bezuvjetne empatije zahtijevaju upravo anarhisti. Zbog toga feminizam odlično djeluje u okvirima anarhizma. Ponekad smo kao društvo ograđeni zakonima države i oni nam služe kao izlika da ne djelujemo u skladu sa vlastitim uvjerenjima. Svaka značajna promjena u ljudskom društvu započela je revolucijom. Problem s društvom je što svi žele revoluciju, a samo se rijetki usuđuju plesati.

7. Literatura

De Cleyre, V. (2011). *Direktna akcija*. Zagreb: DAF

Goldman, E. (2001). *Anarhizam i drugi ogleđi*. Zagreb: DAF

Goldman, E. (2016). *Anarchy and sex questions: Essays on Women and Emancipation, 1896–1926*. Okland: PM Press

Havel, H. (2001). Anarhizam i drugi ogleđi / Emma Goldman: biografski prikaz. *Anarhizam i drugi ogleđi*. Zagreb: DAF, 3-24.

Ward, C. (2004). *Anarchism: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press

Watkins S.A., Rueda M., Rodriguez M., (2002). *Feminizam za početnike*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk

Internetski izvori

Ema Goldman

ANARHIZAM I FEMINIZAM

http://www.womenngo.org.rs/sajt/sajt/izdanja/autonomni_zenski_centar/emagoldman/auvod.htm

8. Odnos feminizma i anarhije u radovima Emme Goldman

Sažetak

Anarhizam znači bezvlade, odnosno stanje bez vlasti ili vladara. Anarhisti smatraju da je država neprijatelj jer štiti povlastice moćnika. Anarhisti smatraju da je društvo bez države moguće, čak i poželjno. Uz pojam anarhizma vezan je i pojam direktne akcije koja predstavlja sve ono što pojedinac čini bez dozvole države ili protiv trenutnog stanja u državi. Direktne akcije su svi štrajkovi, nemiri, sukobi i revolucije. Direktna akcija je i feministički pokret koji nastaje kao odgovor na podređenost žena u društvu. Javlja se kao borba za žensko pravo glasa te političku i društvenu jednakost. Emma Goldman feministica je i anarhistica koja je cijeli svoj život posvetila borbi za jednakost, borbi protiv državnih moćnika, nasilja i tiranije. Tvrdila je da glasačko pravo, koje nije uspjelo osloboditi muškarce, vjerojatno neće osloboditi ni žene. Dokazivala je da emancipacija mora poteći od same žene. Javno je progovarala o odnosima u braku i obitelji, o prostituciji, emancipaciji i svim vrstama potlačenosti.

Ključne riječi: anarhizam, država, društvo, direktna akcija, revolucija, feministički pokret, Emma Goldman, glasačko pravo, emancipacija

9. The relationship between feminism and anarchism in the works of Emma Goldman

Summary

Anarchism signifies „interregnum“, which means without a government or a ruler. Anarchists consider state as an enemy because it has been protecting the benefits of a potentate. Anarchists consider that society without state is possible, even desirable. The term anarchism is connected with a term of direct action, which represents everything that one is doing without state's permission or against current situation in the state. Direct actions are all riots, conflicts and revolution. Direct action is a feminist move as well, and it appears as a response to an underdetermination of woman in the society. It is fight for woman's right to vote, political and social equality. Emma Goldman, feminist and anarchist, has dedicated her life to a fight for equality, fight against potentates, violence and tyranny. She claimed that the right to vote, which hasn't liberate men, won't probably liberate woman either. She evidenced that emancipation has to come from woman herself. She publicly spoke about relations in marriage and family, about prostitution, emancipation and every kind of oppression.

Key words: anarchism, state, society, direct action, revolution, feminist move, Emma Goldman, right to vote, emancipation

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Deni Baleta, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce Hrvatskog jezika i filozofije, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 16.9.2020.

Potpis Deni Baleta

Izjava o pohrani završnog/diplomskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni

repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica:

Deni Baleta

Naslov rada:

Odnos feminizma i anarhizma u radovima

Emme Goldman

Znanstveno područje:

humanističke znanosti

Znanstveno polje:

Filozofija

Vrsta rada:

Završni rad

Mentor/ica rada:

dr. sc. Marija Brčić Kušić, izv. prof

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva:

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) rad u otvorenom pristupu
  - b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST
  - c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
- (zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak:

16. 9. 2020.

Potpis studenta/studentice:

Deni Baleta